

DOI: 10.15276/ETR.02.2025.6
 DOI: 10.5281/zenodo.15426236
 UDC: 338.27
 JEL: H81

ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ І ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ БЮДЖЕТНИХ ДОХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

STATE CREDIT AND ITS ROLE IN THE FORMATION OF BUDGET REVENUES UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS

Hanna I. Zavystovska, PhD in Economics
The Accounting Chamber, Kyiv, Ukraine
 ORCID: 0000-0001-8045-3808
 Email: zavystovskay@ukr.net

Kostiantyn V. Zakhochai, PhD in Economics, Associate professor
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine
 ORCID: 0000-0003-1001-8012
 Email: zakhochay.kostyantyn@kneu.edu.ua

Received 24.01.2025

Завистовська Г.І., Захожай К.В. Державний кредит і його роль у формуванні бюджетних доходів в умовах воєнного стану. Науково-методична стаття.

У статті розглянуто основні підходи щодо визначення поняття «державний кредит». Проаналізовано останні тенденції щодо рівня загальної заборгованості України перед внутрішніми та зовнішніми кредиторами. Виявлено джерела покриття державного боргу та основні методи його управління. Зауважено, що протягом останніх років тенденції бюджетного кредитування в Україні формувалися під впливом депресивних чинників, зокрема антитерористичної операції, пандемії COVID-19, глобальної кризи та повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Визначено, що перспективами розвитку бюджетного кредитування після завершення бойових дій є мікрокредитування для бізнесу, пільгові кредити на освіту та житло для різних категорій населення. Доведена необхідність зваженої стратегії та прозорої інфраструктури державних запозичень. Наведено пропозиції щодо стабілізації боргової безпеки держави.

Ключові слова: державний кредит, державний борг, реструктуризація заборгованості, боргова безпека, доходи бюджету, відсоткові платежі, ВВП, боргова стабільність

Zavystovska H.I., Zakhochai K.V. State Credit and its Role in the Formation of Budget Revenues Under Martial Law Conditions. Scientific and methodical article.

The article examines the main approaches to defining the concept of «state credit». It analyses the latest trends in Ukraine's total debt to both domestic and external creditors. The sources of state debt coverage and the primary methods of its management are identified. The article highlights that in recent years, trends in budget lending in Ukraine have been shaped by a range of depressive factors, including the Anti-Terrorist Operation, the COVID-19 pandemic, the global crisis, and the full-scale Russian invasion in 2022. It concludes that the prospects for the development of budget lending after the end of hostilities will focus on microcredit for businesses, preferential loans for education, and housing for various categories of the population. The need for a balanced strategy and a transparent infrastructure for state borrowing is emphasised. Proposals are offered to stabilise the country's debt security.

Keywords: government credit, public debt, debt restructuring, debt security, budget revenues, interest payments, GDP, debt stability

Державний кредит являє собою один із ключових елементів фінансової системи будь-якої держави, що активно використовується з метою збалансування бюджетно-фінансової та грошово-кредитної політики. Державний кредит є важливим інструментом мобілізації та використання грошових коштів. Виважена кредитна політика дозволяє державі забезпечити як внутрішню економічну стабільність, стимулювати промисловий розвиток, зняти соціальну напругу населення, так і підвищити міжнародний статус країни. І, навпаки, акумулювання економічно необґрунтованих кредитних ресурсів, відсутність належного нормативного закріплення порядку виходу на внутрішній та зовнішні ринки кредитних ресурсів, невдала боргова політика призводять до кризових ситуацій, подальшої залежності від зовнішніх ресурсів та зниження міжнародного авторитету країни.

Для України питання державного кредиту та боргу в сучасних умовах має важливе значення, а у післявоєнний період може стати визначальним механізмом акумуляції фінансових ресурсів на відновлення нашої економіки, покриття потреби держави у коштах на інші цілі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Державний кредит протягом століть був у центрі уваги фінансових дослідників. Його соціальна природа, особливості та можливі наслідки розглядалися такими класиками економічної науки, як Дж. Б'юкенен, Дж.М. Кейнс, К. Маркс, Д. Рікардо, А. Сміт та інші. Серед українських науковців, які детально досліджували цю тему, можна виділити В. Андрущенко, Л. Бенч, Г. Кучер, Н. Лубкей, І. Лютий, В. Опарін, Н. Сивульська, В. Федосов та багатьох інших.

Більшість досліджень з теми державного кредиту зосереджені на наукових висновках та узагальненнях, які відображають специфіку його функціонування в умовах мирного часу. Проте в умовах воєнного стану питання кредитування набувають особливої важливості, що потребує проведення додаткових наукових досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Поняття державного кредиту у формування дохідної частини бюджету є специфічним та неоднорідним. По-перше, у класичному випадку, за рахунок його залучення та використання відбувається мобілізація вільних ресурсів фізичних і юридичних осіб, що використовуються для задоволення потреб держави. По-друге, він направлений на фінансування основних державних функцій. Але, коли мова йде про використання державного кредиту для покриття дефіциту бюджету, це вже зовсім інша ситуація. При використанні даного фінансового інструменту виникає державний борг та боргові зобов'язання, що в подальшому може призвести до небезпечної економічної ситуації в країні.

Метою статті є обґрунтування ролі державного кредиту в умовах воєнного стану та надання рекомендацій щодо основних шляхів забезпечення ефективного залучення та використання фінансових ресурсів в українських громадах у післявоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження

За економічною сутністю державний кредит – це сукупність економічних відносин між державою в особі органів влади й управління, з одного боку, і фізичними та юридичними особами, а також міжнародними організаціями та урядами іноземних держав – з іншого, за яких держава є позичальником, кредитором і гарантом [4].

Науковці трактують поняття «державного кредиту» як відносини вторинного розподілу вартості валового внутрішнього продукту, адже у сферу даних відносин надходить значна частина коштів, сформованих на стадії первинного розподілу.

Маркс К. влучно визначав наслідки державного кредиту – «державний кредит – це антиціновані (тобто взяті наперед) податки» [3]. Це зауваження на сьогодні має суттєве значення, так як не існує жодної країни в світі, яка б не мала кредитної заборгованості. У даній ситуації кошти для погашення основної суми боргу та його обслуговування (виплата відсотків) лягають тягарем на Державний бюджет. Це впливає на збільшення обсягів державного боргу.

На противагу Марксу К., Кейнс Дж. виступав за залучення державою позикових коштів. Він вважав, що державі не потрібно боятися дефіцитів бюджетів, а необхідно сміливо «закривати» «бюджетні дірки» за допомогою кредитів [3].

На даний час науковці та аналітики не досягли спільного рішення в питанні державного кредиту: позитивний чи негативний вплив даний фінансовий інструмент має на бюджет країни?!

Існування державного кредиту пояснюється декількома факторами:

- невідповідність між можливостями держави щодо отримання доходів та використання видатків, обсяги яких зумовлені функціями держави, викликає потребу додаткових фінансових ресурсів;
- необхідність ефективного використання ресурсного потенціалу економіки (сукупні заощадження повинні якомога повніше бути залученими до обороту);
- потреба зниження ризиків фінансових операцій через інвестиції у державні боргові папери, які є інструментами державних позик;
- необхідність регулювати грошовий обіг за допомогою операцій центрального банку (в Україні – НБУ) на вторинному ринку.

Варто відмітити, що запозичені ресурси дають можливість державі задовольнити суспільні потреби, які не можна й недоцільно фінансувати за рахунок податків. Державний кредит сприяє збалансуванню в часі державних витрат та податкових надходжень. При визначенні рівня податкового навантаження, держава повинна брати до уваги як фіскальні, так і соціально-політичні інтереси та завдання. Обсяг наданих суспільних благ має відповідати прийнятному для платників рівню податкового навантаження. Досягнення компромісу між інтересами всіх сторін – платників податків, споживачів державних послуг та органів влади – є ключовим фактором для забезпечення економічної стабільності.

Слід зазначити, що державний кредит відрізняється від банківського. По-перше, він, як правило, не має конкретного цільового призначення і спрямовується на вирішення загальнодержавних чи місцевих проблем. Напрямок використання позичених коштів у кожному конкретному випадку визначає позичальник. По-друге, джерелом погашення державного кредиту є надходження від податків, доходи від інвестування позичених коштів у високоефективні проекти, залучення нової позики, а у певних випадках емісія грошової маси. Хоча останнє із вказаних джерел провокує інфляцію, тому зрідка використовується на практиці.

Дослідники виокремлюють три основні функції державного кредиту:

- 1) розподільна – формування централізованих грошових фондів держави;
- 2) регульовальна – через кредитно-грошові відносини держава впливає на стан грошового обігу, рівень ринкових відсоткових ставок, на виробництво та зайнятість;
- 3) контрольна – охоплює рух вартості у двосторонньому порядку, оскільки кредит передбачає повернення отриманих коштів та сплату відсотків [4].

Основою державного кредиту є рух позикового капіталу, який включає контроль надходження, використання й повернення запозичених коштів. Держава, залучаючи ресурси на принципах платності, строковості та поверненості повинна

прогнозувати фінансові можливості для того, щоб віддати основне тіло боргу й виплат з нарахованими відсотками. Тобто принципи організації даного фінансового інструменту передбачають ефективне використання залучених коштів. Загалом контролюється цільове використання вкладених коштів та своєчасність всіх виплат. Ефективна система контролю за надходженнями, використання й повернення позикового капіталу дають змогу раціонально застосовувати державний кредит як інструмент розширення фінансових можливостей держави.

Андрущенко В. у своїх роботах велику увагу приділяв особливостям державних запозичень [3]. Він підкреслює, що унікальність держави як боржника визначається наступними рисами: суспільним призначенням благ, що фінансуються за рахунок позичених коштів; специфічним етично-правовим характером кредитних зобов'язань держави. До особливостей державного кредиту він відносить те, що, по-перше, держава є «вічною» юридичною особою, що посилює довіру до неї; по-друге, забезпеченням державного кредиту слугує вся сума доходів країни та вартість державного майна, не потребуючи, як правило, спеціального забезпечення окремих позик чи застави.

Зрозуміло, що державний кредит, як і будь-яка інша форма кредитних відносин, вимагає особливого контролю. Цей контроль поширюється як на залучення позичкових коштів, так і на погашення заборгованостей.

Опарін В. зазначає, що залучення позик повинно ґрунтуватися на двох чинниках: мінімізації вартості позики та встановленні стабільності державних цінних паперів на фінансовому ринку. Державне запозичення може здійснюватися тільки тоді, коли вичерпані інші джерела формування доходів держави або, коли доцільно обмежити рівень оподаткування. При цьому обов'язково має забезпечуватись ефективність та результативність використання позичених коштів.

При кругообігу використання нового кредиту для погашення попереднього виникає поняття «державного боргу» і необхідності чіткого механізму його управління.

Державний борг – це сума заборгованості держави перед внутрішніми та зовнішніми кредиторами. Загальна сума державного боргу складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави і відсоткових платежів за ними, включаючи видані гарантії за кредитами. Державний борг впливає на накопичення бюджетного дефіциту, що зазвичай спостерігається щороку. Це результат роботи протягом років, коли Уряд витрачає більше, ніж бере за рахунок податкових надходжень та позичок.

Доцільно зазначити, що помірне збільшення боргу сприяє економічному зростанню. Але постійно зростаючий державний борг поступово зменшує темпи зростання ВВП та інших показників розвитку у довгостроковій перспективі.

Адже кредитори починають вимагати все більших відсоткових платежів, намагаючись компенсувати зростаючий ризик неповерненості. Встановлено, що збільшення боргу на 1% підвищує відсоткові ставки на 2-3 в.п. Це сповільнює темпи розвитку економіки, оскільки підприємства позичають менше. Вони не мають коштів для розширення та найму нових працівників, що, у свою чергу, зменшує попит. Оскільки люди купують менше, то фірми знижують ціни. Це впливає на доходи і прибуток, тому звільняють працівників задля економії коштів на виплату заробітних плат. Якщо при цьому відсоткові ставки продовжуватимуть зростати, то це може спричинити економічний спад.

Державний борг перетворюється у боргову кризу, коли країна не в змозі розрахуватися за своїми зобов'язаннями.

Використовуючи запозичені ресурси, держава в особі органів влади повинна забезпечити обслуговування державного боргу – операцій щодо здійснення плати за користування кредитом (позикою), сплати комісій, штрафів та інших платежів, пов'язаних з управлінням державним (місцевим) боргом [4].

Джерела обслуговування державного боргу – це завжди кошти бюджету, а саме:

- 1) податкові надходження як найбільше джерело бюджетних доходів;
- 2) нові внутрішні запозичення;
- 3) валютні ресурси (придбані за рахунок коштів бюджету);
- 4) нові зовнішні запозичення.

Управління державним боргом – це сукупність заходів, що здійснює держава в особі її уповноважених органів щодо визначення умов здійснення державних запозичень, сплати грошових коштів кредиторам, погашення боргу і мінімізації витрат з його обслуговування. Основними заходами цього управління є:

- 1) законодавче встановлення граничних розмірів державного боргу;
- 2) визначення умов запозичення Україною коштів;
- 3) прийняття рішень щодо процедур з розміщення державних позик;
- 4) аналіз боргового навантаження і боргових ризиків;
- 5) забезпечення платоспроможності держави для належного обслуговування і погашення державного боргу;
- 6) мінімізація основної суми боргу і платежів з його обслуговування.

З метою забезпечення платоспроможності держави застосовуються різноманітні методи коригування позикової політики: конверсія, консолідація, уніфікація, відстрочка погашення, анулювання, викуп, списання та рефінансування. Найрозповсюдженішим методом є рефінансування – погашення боргу за рахунок коштів, мобілізованих в результаті емісії і розміщення нових боргових цінних паперів або проведення реструктуризації позик. Для використання

реструктуризації потрібна висока репутація країни-позичальника. На світовому фінансовому ринку репутація позичальників виражається у рейтингах, що формуються міжнародними агентствами.

В Україні спостерігаються численні економічні та соціальні проблеми, що виникли через надмірне використання Урядом країни позикового капіталу. Залучення фінансової допомоги від міжнародних організацій, таких як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський союз та окремі

держави спричинило ряд труднощів, що потребують вирішення.

З моменту здобуття незалежності Україна відчуває потребу в додаткових фінансових ресурсах, що призвело до боргової залежності. Вже з 1994 року країна почала отримувати кредити від міжнародних фінансових організацій. З 1995 року Україна почала виходити на зовнішні фінансові ринки для залучення комерційних позик. Тенденція до накопичення державного боргу спостерігається протягом усього періоду незалежності.

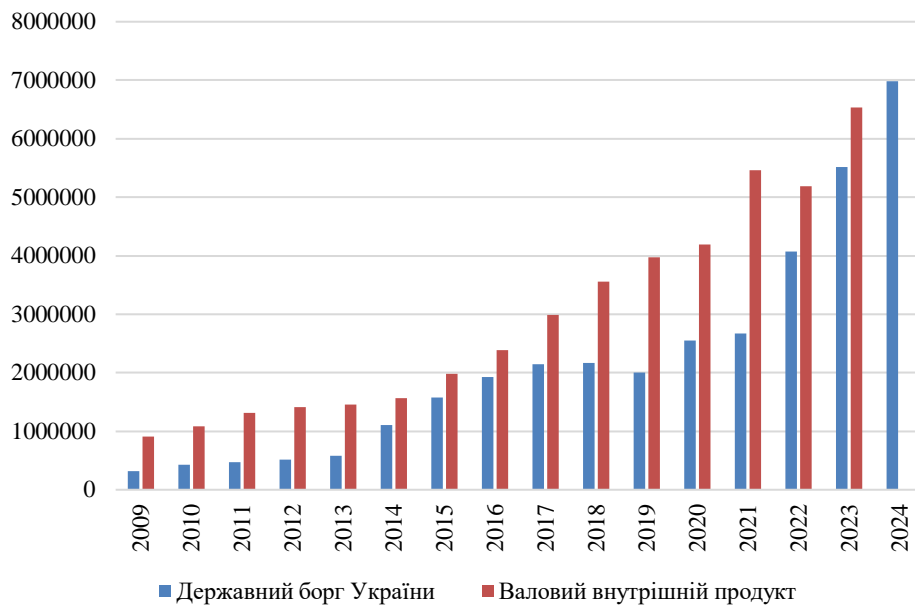

Рисунок 1. Динаміка державного боргу протягом 2009-2023 рр.

Джерело: складено авторами за матеріалами [8]

Також впродовж аналізованого періоду збільшувалась частка державного боргу до валового внутрішнього продукту (табл. 1). З 34,7%

у 2009 році до 84,4% у 2023 році. Найбільшу частку значення даного показника набуло у 2023 році – 84,4% від ВВП.

Таблиця 1. Динаміка сукупного державного боргу, 2009-2024 рр., і ВВП України, 2009-2023 рр.

Роки	ВВП, млрд грн	Державний борг, млрд грн	Частка державного боргу у ВВП, %
2009	913,4	316,88	34,7
2010	1082,6	432,24	39,9
2011	1316,6	473,12	35,9
2012	1408,9	515,51	36,6
2013	1454,9	584,11	40,1
2014	1566,7	1100,56	70,2
2015	1979,5	1572,18	79,4
2016	2383,2	1929,76	81,0
2017	2982,9	2141,67	71,8
2018	3558,7	2168,63	60,9
2019	3974,6	1998,28	50,3
2020	4194,1	2551,94	60,8
2021	5459,6	2671,83	48,9
2022	5191,03	4071,68	78,4
2023	6537,8	5519,48	84,4
2024 (на 31.11.2024)		6644,68	

Джерело: складено авторами за матеріалами [8]

В період з 2012 по 2015 роки державний борг України збільшився з 515510 млн грн до 1572180,2 млн грн. Це зростання відображає вплив політичної нестабільності та війни (АТО/ООС), що розпочалася у 2014 році. Співвідношення державного боргу до ВВП також неухильно зростало і досягло 81% у 2016 році, після чого почало скорочуватись до 50,3% у 2019 році. У 2019 році державний борг зменшився на 7,9%, що свідчить про відновлення економічного зростання та часткове погашення боргу. Однак, у 2020 році через пандемію COVID-19 державний борг збільшився на 52,4%, що відображає економічні наслідки кризи. У 2021 році темпи зростання боргу зменшилися до 4,7%. Співвідношення державного боргу до ВВП, яке активно зростало на початку пандемії, досягнувши 60,8%, у 2021 році знизилось до 48,9%.

У період 2022-2023 років Україна зіткнулась із різким збільшенням державного боргу, який зріс з 2671827,6 млн. грн. у 2019 році до 4071683,1 млн. грн. у 2022 році і до 5519483,9 млн. грн. у 2023 році. Це збільшення зумовлене початком війни та її впливом на економіку країни. Співвідношення державного боргу до ВВП також зросло до рекордних 84,42% у 2023 році, що ставить під загрозу фінансову стабільність країни та вимагає від Уряду вжиття заходів для забезпечення боргової безпеки та економічного відновлення.

Динаміка зростання державного боргу значно перевищує динаміку зростання ВВП, вказуючи на неухильне збільшення боргового тягаря держави протягом досліджуваного періоду. У контексті проведення АТО у 2014-2015 роках активна фаза війни спричинила стрімке зростання державного боргу, відносно ВВП досягнувши рівня 70,3% у 2014 році та 79,42% у 2015 році.

Період деескалації конфлікту у 2016-2021 роках показав тенденцію до відновлення економіки з поступовим зниженням співвідношення державного боргу до ВВП. Вплив пандемії COVID-19 призвів до тимчасового збільшення співвідношення до 60,9% у 2020 році, але воно зменшилось до 48,94% у 2021 році.

Початок повномасштабного вторгнення Росії у 2022-2023 роках знову призвів до різкого зростання державного боргу, що підкреслює екстремальний тиск на економіку. На кінець 2024 року державний борг України досяг близько 7 трлн. грн., що відповідає 92% ВВП.

За даними Forbes Ukraine, 96% державного боргу припадає на прямий борг держави, тоді як решта 4% – на борги, гарантовані державою. У 2023 році державний борг становив 5,5 трлн. грн., або 84% ВВП. Це зростання боргу пов'язане з низкою факторів, включаючи зовнішню фінансову підтримку та економічні виклики, з якими стикається країна.

Спостерігаючи за відповідною динамікою через призму ключових історичних етапів, можна побачити, що фази загострення війни в Україні прямо спонукали до збільшення темпів зростання державного боргу, що вимагало негайних дій

Уряду зі стабілізації економічної та військової ситуації. На противагу цьому, періоди деескалації, хоча і були відзначені покращенням ситуації з державним боргом через зусилля влади зі стабілізації економіки та ефективного боргового управління, все ж таки засвідчили необхідність залишатися на сторожі та активно готуватися до потенційних економічних шоків. Особливо в контексті надто загострених та відкрито ворожих відносин з росією.

3 грудня Верховна Рада України більшістю голосів схвалила в цілому законопроект № 12232 «Про зміни до Бюджетного кодексу України щодо правочинів з умовними зобов'язаннями». Ця законодавча ініціатива надає право Борговому агентству, а до його створення - Міністерству фінансів України, здійснювати правочини з умовними зобов'язаннями в рамках угод з ЄС, іноземними державами, міжнародними фінансовими організаціями, повернення грошей за якими буде відбуватись не за рахунок Державного бюджету, а, зокрема, за рахунок заморожених активів рф. Цей нормативний акт, зокрема, стосується \$50 млрд фінансової допомоги, наданої Україні країнами «Великої сімки» (G7) та Європейським Союзом (ЄС) [10].

Отже, у мирний період причини збільшення державного боргу у нашій країні були пов'язані із неспроможністю Уряду вирішити проблему бюджетного дефіциту через відсутність політичної волі до прийняття непопулярних рішень та потурання популізму суспільства. Впродовж усього періоду незалежності політичні сили різного спрямування культивували у суспільстві орієнтацію на патерналізм, провідну роль держави у вирішенні суспільних проблем. Відтак населення очікувало від влади постійного розширення соціальних програм, а відмова від тих чи інших трансфертів миттєво спричиняла падіння рейтингів політичних сил, які виступали з такою пропозицією. До інших причин зростання державного боргу в Україні у довоєнний період належать: структурні диспропорції у розвитку національної економіки через гальмування структурних реформ; збереження високого рівня залежності національної економіки від імпорту енергетичних ресурсів через нездатність Уряду впровадити ринкові механізми ціноутворення на послуги житлово-комунального сектору, відсутність стимулів до енергоефективності; потреба у значних обсягах інвестицій для технологічного оновлення промисловості та інших галузей економіки; необхідність нарощування обсягу золотовалютних резервів НБУ для забезпечення стабільності національної валюти. У період воєнного стану зростання державного боргу спричинене значними витратами на оборону, девальвацією гривні відносно долара США та євро, необхідністю фінансування відновлення енергетичної та іншої інфраструктури тощо. Постійне накопичення державного боргу та зростання боргового навантаження на економіку, на думку О. Вівчар, ставить питання про пошук інноваційних підходів

до управління борговими зобов'язаннями держави, «перетворення державного боргу з засобу вирішення поточних фінансових проблем Уряду в інструмент прискорення росту вітчизняної економіки» [7].

Зазначена тенденція до нагромадження боргу може мати як короткострокові, так і довгострокові наслідки для фінансової стабільності України. Уряду необхідно враховувати всі можливі ризики, пов'язані з надмірною залежністю від зовнішніх кредиторів, і спрямовувати зусилля на ефективне використання позикових коштів для стимулювання економічного зростання та розвитку країни. Збалансування внутрішніх видатків з зовнішніми запозиченнями, а також підтримка боргового іміджу України на міжнародній арені є ключовими чинниками, що сприяють економічній стабільності та залученню фінансової допомоги на відбудову країни у післявоєнний період.

Висновки

Проведене дослідження показало, що формування тенденцій бюджетного кредитування в Україні впродовж останніх років відбувалося під впливом багатьох потрясінь, таких як Антитерористична операція (Операція об'єднаних сил), епідемія коронавірусу, Світова криза глобалізації та повномасштабна війна з росією, що почалася у 2022 році. До кінця 2020 року сальдо бюджетного кредитування поступово збільшувалося, але з 2021 року траєкторія змін значно змінилася і в 2022-2023 роках стало від'ємним. На кінець 2024 року державний борг України сягнув близько 7 трлн грн.

Під час війни першочергової уваги потребують питання обороноздатності, тому виділення значних коштів на кредитування економіки чи соціальних питань є неможливим. Проте після завершення

бойових дій та початку відбудови країни розвиток бюджетного кредитування знову стане актуальним. Перспективними напрямками можуть бути мікрокредити для започаткування власної справи, пільгове кредитування для здобуття професійної освіти, кредитування житла для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та молодих сімей.

В останні роки в Україні спостерігається високий рівень валютного ризику через швидке нарощування боргу в іноземних валютах. Тому важливо розробити комплекс превентивних дій для утримання боргової ситуації у безпечних межах та недопущення дестабілізації на валютному ринку. Підтримання інтересу до внутрішніх зобов'язань держави вимагає підвищення ліквідності й прозорості ринку боргових цінних паперів, створення прозорих умов для інвестування та забезпечення повного погашення боргових зобов'язань.

Стратегічне завдання управління зовнішнім боргом України полягає у забезпеченні боргової стабільності, запобіганні втраті платоспроможності та диверсифікації структури зовнішніх зобов'язань. Важливо покращувати структуру боргових зобов'язань, створюючи надійну та доступну інфраструктуру для залучення коштів.

Таким чином, державний кредит продовжує відігравати важливу роль у фінансовій політиці України, особливо під час воєнного стану. Для його подальшого цільового використання необхідно розробити і запровадити зважену стратегію, що поєднуватиме вдосконалення нормативно-правового забезпечення, розвиток інструментарію державних позик та створення надійної інфраструктури.

Abstract

The article considers the main approaches to defining the concept of "state credit". State credit's role in forming the revenue part of the budget is specific and heterogeneous. State credit is an essential tool for mobilizing and using funds. A balanced credit policy allows the state to ensure internal economic stability, stimulate industrial development, relieve social tension among the population, and increase the country's international status. Conversely, the accumulation of economically unjustified credit resources, the lack of proper regulatory consolidation of the procedure for entering the internal and external markets of credit resources, and unsuccessful debt policy lead to crises, further dependence on external resources, and a decrease in the country's international authority.

The issue of state credit and debt is critical in Ukraine's modern conditions. In the post-war period, it became a determining mechanism for accumulating financial resources to restore our economy and cover the state's needs for funds for other purposes.

The purpose of the article is to substantiate the role of state credit in martial law and provides recommendations on the main ways to ensure the effective attraction and use of financial resources in Ukrainian communities in the post-war period.

Scientists and analysts have yet to reach a common decision on the issue of state credit. Does this financial instrument positively or negatively impact the country's budget?

State credit relies on managing loan capital, including control over borrowing, usage, and repayment. While moderate debt growth supports economic development, excessive debt accumulation can hinder long-term GDP growth and other indicators. Currently, Ukraine has several economic and social problems related to the government's excessive use of borrowed capital, which includes financial assistance from the International Monetary Fund, the World Bank, the European Union, and individual states.

As of the end of 2024, Ukraine's public debt reached about 7 trillion UAH, and the ratio of public debt to GDP reached 92%. Thus, Ukraine's public debt in 2024 demonstrates significant growth due to several factors, including external financial support related to the war and economic challenges.

On December 3, 2024, the Verkhovna Rada of Ukraine approved by a majority vote in general draft law No. 12232 on amendments to the Budget Code of Ukraine regarding transactions with contingent liabilities.

The study highlights that factors like the anti-terrorist operation, the coronavirus epidemic, the globalization crisis, and the ongoing war with Russia have shaped budget lending trends in Ukraine. During the war, prioritizing defence over economic lending was crucial, but once hostilities ended, the need for budget lending grew, focusing on microloans, educational loans, and housing programs. These loans will target areas such as supporting entrepreneurship and education and providing housing for displaced persons, veterans, and young families. Ukraine's recent foreign currency debt growth has heightened currency risk, making it crucial to implement preventive actions to maintain debt stability and avoid foreign exchange market destabilization. To encourage investment in state debt, the government should increase liquidity and transparency in the debt securities market, ensuring accessible, guaranteed, and clear investment opportunities for the general population.

Thus, state credit continues to play a crucial role in Ukraine's financial policy, especially given the challenges of martial law and the need for significant financial resources to ensure economic stability and defence capability. Accordingly, improving and further developing state crediting in Ukraine requires developing and implementing a balanced strategy that will combine strengthening the regulatory and institutional support for state borrowing policy, developing the tools of state loans, and creating the appropriate reliable and accessible infrastructure.

Список літератури:

1. Податковий кодекс України: Закон України: за станом на 12 грудня 2024. Офіц. вид. Офіційний Вісник України. 2024. № 4143 – IX.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України: за станом на 03 грудня 2024. Офіц. вид. Офіційний Вісник України. 2024. № 4106 – IX.
3. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: Монографія. Львів: Каменяр, 2000. 303 с.
4. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): навч. посібник. - 4-те вид., без змін. К.: КНЕУ, 2009. 240 с.
5. Укрінформ. (2022). Дефіцит держбюджету за перші чотири місяці 2022 року склав 146,6 мільярда. Укрінформ. 03.05.2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3473501-deficit-derzbudzetu-za-persi-cotiri-misaci-2022-roku-sklav-1466-milarda.html>.
6. Вінокуров Я. (2022). Що з державними фінансами та чи вистачить Україні грошей. Роз'яснення. Економічна правда. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/5/685230>.
7. Вівчар О., Солдак М. Особливості управління державним боргом та методи його удосконалення. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: збірник наукових праць. Львів: В-во Львівської політехніки, 2011. С. 371-375.
8. Мінфін (2024). Державний борг України. Мінфін. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/2024>.
9. Держборг України сягнув 92% ВВП, – Forbes. БізнесЦензор. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://biz.censor.net/news/3529328/derjborg-ukrayiny-perevyschuv-90-vvp-forbes>.
10. Верховна Рада України прийняла Закон про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо здійснення правочинів з умовними зобов'язаннями. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/256323.html>.

References:

1. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine. (2024). Official. view. Official Gazette of Ukraine. No. 3603 – IX [in Ukrainian].
2. Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine. (2023). Official. view. Official Gazette of Ukraine. No. 3460 – IX [in Ukrainian].
3. Andrushchenko, V.L. (2000). Financial thought of the West in the 20th century: Monograph. Lviv: Kamenyar, 303 p. [in Ukrainian].
4. Oparin, V.M. (2009). Finance (general theory): education. manual. - 4th ed., without changes. K.: KNEU, 240 p. [in Ukrainian].
5. Ukrinform. (2022). The state budget deficit for the first four months of 2022 amounted to 146.6 billion. Ukrinform. 05/03/2022. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3473501-deficit-derzbudzetu-za-persi-cotiri-misaci-2022-roku-sklav-1466-milarda.html> [in Ukrainian].

6. Vinokurov Ya. (2022). What about public finances and whether Ukraine will have enough money. Clarification. Economic truth. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/5/685230> [in Ukrainian].
7. Vivchar, O., & Soldak, M. (2011). Peculiarities of public debt management and methods of its improvement. Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems: collection of scientific papers. Lviv: Lviv Polytechnic Institute, P. 371-375 [in Ukrainian].
8. Ministry of Finance. (2024). State debt of Ukraine. Ministry of Finance. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/2024> [in Ukrainian].
9. The national debt of Ukraine reached 92% of GDP, Forbes. Business Censor. Retrieved from: <https://biz.censor.net/news/3529328/derjborg-ukrayiny-perevyschiv-90-vvp-forbes> [in Ukrainian].
10. The Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law on Amendments to the Budget Code of Ukraine regarding transactions with conditional obligations. Retrieved from: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/256323.html> [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Завистовська Г.І. Державний кредит і його роль у формуванні бюджетних доходів в умовах воєнного стану / Г.І. Завистовська, К.В. Захожай // *Економіка: реалії часу. Науковий журнал.* – 2025. – № 2 (78). – С. 59-66. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/files/archive/2025/No2/59.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.02.2025.6. DOI: 10.5281/zenodo.15426236.

Reference a Journal Article:

Zavystovska H.I. State Credit and its Role in the Formation of Budget Revenues Under Martial Law Conditions / H.I. Zavystovska, K.V. Zakhzhai // *Economics: time realities. Scientific journal.* – 2025. – № 2 (78). – P. 59-66. – Retrieved from: <https://economics.net.ua/files/archive/2025/No2/59.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.02.2025.6. DOI: 10.5281/zenodo.15426236.

